

MEDRESETÜ'İ-ISLÂH

(مدرسة الإصلاح)

Hindistan'ın Uttar Pradeş eyaletinde bir eğitim kurumu.

A'zamgarh şehrinin Sarâyımîr kasabasında Encümen-i Islâhu'l-müslimîn (1906) üyeleri tarafından 1908 yılında Medrese-i Islâhu'l-müslimîn adıyla kuruldu. İsmi 1909'da Medresetü'l-islâh oldu. Medresenin fikrî önderinin Şeyhülhind Mahmûd Hasan Diyûbendî'nin öğrencilerinden Asgar Hüseyin Dihlevî olduğu kaydedilmektedir (Kaur, s. 68). Encümen-i Islâhi'l-müslimîn'in kuruluş amacı İslâm toplumu ıslah etmek, müslümanlar arasındaki ihtilâfları azaltmak, müslümanların dinî ve içtimâî meselelerini çözmektir. Programı da bu amaca yönelik olarak Şiblî Nu'mânî tarafından hazırlandı. A'zamgarh'taki Dârü'l-musannifin Şiblî Akademisi ile Medresetü'l-islâh arasında ilmi ve idarî bağ kurmayı amaçlayan Şiblî bu düşüncesini gerçekleştirme konusunda başarılı oldu ve ölümüne kadar devam eden bu birliktelik daha sonra da sürdürüldü.

Medresetü'l-islâh'ta Kur'an'ın tefsirine özel önem verilmiş, hadis ve fıkıh ikinci sırada yer almıştır. Geleneksel medrese eğitiminde okutulan bazı mantık ve felsefe kitapları müfredattan çıkarılmış, onun yerine Arap dili ve edebiyatı eğitimine ağırlık verilmiş, müsbet ilimlere dair derslerin yanı sıra İngilizce ve Hintçe de müfredata konulmuştur. Medresede İngilizce eğitimi için gereken meblağın karşılanmasında yapılan bağışların kullanılmaması prensibi benimsenmiştir. Bu kurumda iki eğitim seviyesi vardır. Eğitim süresi beş yıl olan birinci seviyede başlangıç niteliğinde kitaplar okunmakta, ikinci seviyede Kur'an, Kur'an tefsiri, *Kütüb-i Sitte*, Arap edebiyatı, tarih, klasik ve modern felsefe, akaid, kelâm, gazetecilik, coğrafya, tarih, Hintçe, İngilizce dersleri verilmektedir. 1998 yılında yapılan değişiklikle müfredata fizik, kimya, biyoloji, matematik, bilgisayar, ekonomi, siyasal bilgiler dersleri de konulmuştur. Medresetü'l-islâh'ın Dâire-i Hamîdiyye adı verilen bir yayın birimiyle matbaası bulunan kitaplar olup medrese mensubu hocaların kitaplarını neşretmektedir. Medrese bir dönem *el-İslâh* adıyla aylık ilmi bir dergi çıkarmıştır.

Başlangıçtan itibaren Medresetü'l-islâh'ın Şiblî Nu'mânî ve Hamîdüddin Ferâhî'nin dışında diğer önemli hocaları şun-

lardır: Mevlevî Abdülvâhid (Diyûbend mezunu), Mevlevî Ganî Pulpûrî, Murtazâ Hasan Bicnôrî, Necmeddin Islâhî, Mevlevî Mustafa Nedvî, Abdurrahman Niğrâmî, Mevlânâ Ahter Ahsen Islâhî, Emîn Ahsen Islâhî, M. Saîd Ensârî. Bedreddin Islâhî (medresenin müdürlerinden), Ebû'l-Leys Islâhî (Hindistan Cemâat-i İslâmî'nin emîri), Sadreddin Islâhî (Aligarh Müslüman Üniversitesi İdâre-i Tahkik ve Tasnîf direktörü), Ebû Bekir Islâhî (Câmiatü'l-felâh'ın yöneticilerinden), Vahîdüddin Han (Delhi'de Islamic Center'in kurucusu), Yûsuf Islâhî (Râmpûr, *Zikrâ* dergisinin müdürü), Ziyâeddin Islâhî (Şiblî Akademisi müdürü ve *Ma'ârif* dergisinin editörü) yeni dönem mezunlarından bazılarıdır. Ayrıca Pakistan'da da bu medresede yetişmiş "Islâhî" nisbesiyle anılan çok sayıda ilim, fikir ve devlet adamı bulunmaktadır. 1500 kadar öğrencisi bulunan medresede yetmiş beş müderris hizmet vermektedir.

Medresetü'l-islâh mezunları Hindistan ve Pakistan'da ilmi araştırmalar yapan, yayım faaliyetinde bulunan çeşitli müesseseler kurmuştur. Bunlardan İdâre-i Ulûmü'l-Kur'ân, Aligarh Müslüman Üniversitesi'nde hoca olan Medresetü'l-islâh mezunları tarafından 1984 yılında açılmıştır. Bu kurum, 1985'ten beri *Mecelle-i 'Ulûmü'l-Kur'ân* adıyla altı aylık ilmi bir dergi çıkarmaktadır. Pakistan'da da Emîn Ahsen Islâhî'nin önderliğinde faaliyet gösteren Medresetü'l-islâh mezunlarının çeşitli ilmi ve sosyal kuruluşları vardır. *Mîşâk*, *Tedebbür*, *İşrâk*, *el-Mevrid* ve *Re-naissance* gibi dergiler bunlar tarafından yayımlanmaktadır. Nepal, Bihâr ve diğer yerlerde de Medresetü'l-islâh mezunlarının açtığı eğitim kurumları bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Medresetü'l-İslâh ki İbtidâ aor Us kâ Nasbû'l-'ayn, A'zamgarh 1966; Ziyâud-Din A. Desai, *Centres of Islamic Learning in India*, New Delhi 1978, s. 37-38; Mohammad Akhlaq Ahmad, *Traditional Education among Muslims: A Study of Some Aspects in Modern India*, Delhi 1985, s. 40-42; K. Kaur, *Madrassa Education in India: A Study of its Past and Present*, Chandigarh 1990, s. 68-69; İştîyak Ahmed Zillî, "Huṭbe-i İstikbâliye", *Allâme Hamîdüddin Ferâhî, Hayât u Efkar: Makâlât-ı Ferâhî Semînâr* (nşr. Encümen-i Talebe-i Kadîm), A'zamgarh 1992, s. 7-20; Zaferü'l-İslâm Islâhî, "Mevlânâ Hamîdüddin Ferâhî", a.e., s. 42-44; Muzaffer Hüseyin Gazâlî, "Allâme Hamîdüddin Ferâhî key Ta'lîmî Efkar", a.e., s. 523-532; Şerefeddin Islâhî, *Fikr-i Ferâhî*, Lahor 2002, s. 453, 464-466, 509-510, 550-621, 632-633.

ABDÜLHAMİT BİRİŞİK

MEDRESETÜ'İ-KUDÂT

(مدرسة القضاة)

Şer'î mahkemelere hâkim yetiştirmek üzere şeyhülislâmîliğe bağlı olarak kurulan hukuk medresesi.

Osmanlılar'da mahkemelere kadı yetiştirilmesi için yapılan sistem değişikliği, doğrudan meslekî formasyon kazanımını sağlamak amacıyla açılan mekteple başlamıştır. Sultan Abdülmecid devrinde Şeyhülislâm Meşrepzâde Ârif Efendi şeyhülislâmîlikte ehil kimselerden bir meclis teşkil etmiş ve Süleymaniye'de meşihat makamına bağlı olarak Muallimhâne-i Nüvvâb adıyla bir mektebin kurulmasını sağlamıştı (1854). Bu mektebin amacı fıkıh ilmini, özellikle ferâiz ve sak usulünü bilen, şer'î sahada görev yapacak hukuk adamları yetiştirmektir (*Deuhatü'l-meşâ-yih*, s. 132). Öğrenim süresi üç yıl olan ve ilk mezunlarını 1856'da veren bu mektebin adı 1885'te Mekteb-i Nüvvâb'a çevrilmiş, 1908'de burası Mekteb-i Kudât diye anılmış, bir yıl sonra da Medresetü'l-kudât'a dönüşmüştür.

Medresetü'l-kudât Nizamnâmesi 5 Safer 1332'de (3 Ocak 1914) Şeyhülislâm Esad Efendi zamanında neşredilmiştir (*İlmiyye Salnâmesi*, s. 674-678). Dört bölüm halinde yirmi üç maddeden oluşan nizamnâmenin idarî işlere ayrılan birinci bölümünde (md. 1-3) meşihata bağlı olarak şer'î mahkemelere hâkim yetiştirmek üzere teşkil edilen medresenin bir müdür tarafından yönetileceği ve talebenin devamının mecburi olduğu belirtilmektedir. Öğretim kadrosuna ayrılan ikinci bölümde (md. 4-6) muallimlerin meşihatta ilmiye komisyonu tarafından seçileceği kaydedilerek devamsızlara uygulanacak müeyyide belirlenmiştir. Medreseye kabul edilecek talebenin nitelik ve görevlerine ayrılan üçüncü bölümde (md. 7-11) talebe kabul yaşı yirmi - otuz beş arası olarak tesbit edilmiş, mektebe kabul için giriş imtihanında başarılı olma şartı getirilmiş, giriş imtihanında sarf, nahiv, mantık, belâgat, usûl-i fıkıh, akaid, kelâm ilimleriyle hüsn-i hat, kitâbet, İslâm ve Osmanlı tarihleri, Osmanlı coğrafyası ve hesap derslerinden sorular sorulacağı ifade edilmiştir. Derslerin çeşitleri ve imtihanların yapılaş tarzına ait son bölümde (md. 12-23) öğretim süresinin dört yıl olduğu, şer'î ve hukukî (kanunî) derslerin özel olarak belirleneceği, imtihanların zamanı, yapılaş şekli,